

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
גליון סוכות

דיני הסוכה

גודל הסוכה

ו. גודל הסוכה צריך להיות **שבעה טפחים על שבעה טפחים**, לחזו"א 70 ס"מ על 70 ס"מ. ולגר"ח נאה 57. ובשל תורה יש להחמיר. ואם **בצד אחד פחות משבעה טפחים ובצד השני ארוך הרבה יותר** אינו מועיל. ואפילו סוכה גדולה הרבה, ובמקום אחד יש קרן משוך לפניו שאין בו שבעה על שבעה אסור לישב שם. (שו"ע סי' תרלד ס"א, מ"ב סק"א).

מרפסת עם מדריגה

ז. מרפסת שיש בדופן החיצוני מדריגה שיושבים עליה, אף אם גבוה שלשה, אם **אינו גבוה עשרה טפחים**, הרי זה נחשב חלק מקרקע הסוכה ויושבים שם ומצטרף לשיעור סוכה של שבעה על שבעה טפחים. (נ"י שערי תשובה סי' תרלד סק"ג בשם דבר שמואל, ספר הסוכה ח"ד עמ' לט בשם הגרשז"א, מנח"ש תניינא סי' נו, שבה"ל ח"ח סי' קמה). ויש שהחמירו בגבוה שלשה טפחים שאין משלים לשיעור שבעה טפחים. (ארחות רבינו ח"ב עמ' כ, חוט שני סוכות פ"ט ד). אם לא בשעת הדחק. (סוכה כהלכתה פ"ו ד-2 בשם הגר"ש אלישיב).

מחיצות הסוכה

ח. מחיצות הסוכה יכול לעשות **שתי דפנות** של שבע טפחים לפחות, **והשלישי** אפשר לעשות מטפח ומשהו ומעמידו בפחות משלושה טפחים לאחד מהדפנות, והוא לבד ונחשב שיש כאן רוב מחיצה של ארבעה טפחים, ויעשה **צורת הפתח** עד סוף השבעה טפחים. (שו"ע סי' תרל ס"ב, מ"ב סק"ח-ט).

שתי דפנות זו כנגד זו

ט. אם שתי הדפנות זו כנגד זו, עושה הדופן השלישי **ברוחב ארבעה טפחים** ומשהו ומעמידו בפחות משלושה סמוך לאחד מהדפנות. ויש להחמיר גם בזה שצריך צורת הפתח עד שבעה טפחים. (שו"ע שם ס"ג, מ"ב סק"ט-טז).

מחיצות מחוברות

י. צריך ששתי דפנות יהיו **מחוברות וסמוכות זו לזו**, ועד מרחק של ג' טפחים נחשב לבד וכמחוברות. (שו"ע שם ס"ה, מ"ב סק"ב).

דופן קצר ודופן ארוך

יא. עשה דופן אחד קצר ודופן אחד כנגדו ארוך אפילו הרבה, **וסיכך עד סוף דופן הארוך**, כל הסוכה כשרה מדין פסל היוצא מהסוכה. ואף אם עשה **דופן עם צורת הפתח**. (שו"ע סי' תרלא ס"ז, מ"ב סק"ט). ויש אומרים שאם הדופן הקצר

ממתי אפשר לבנות הסוכה

א. אפשר לבנות הסוכה אף **קודם שלשים יום**, ואם בנה לשם צל יחדש בה דבר. היינו שיגביה בה טפח על טפח. ובתוך שלשים יום בסתם הוא לשם חג ואין צריך לחדש דבר. (שו"ע סי' תרל ס"א, מ"ב סק"ב-ג). וסוכה **העומדת משנה לשנה** אף שעשאה לשם חג צריך לחדש בה דבר. (מ"ב סי' תרלז סק"ז). ואם היה **דר שם כל השנה** צריך להגביה הסכך ולחזור ולהניחה לשם סכך. (שם סק"ח).

זמן בניית הסוכה

ב. מצוה למדקדק במעשיו לבנות הסוכה מיד **במוצאי יום כיפור**, ולמחרת מתקן כולה אם אפשר. ואפילו בערב שבת עד חצות, ולאחר חצות אסור. (שו"ע סי' תרכה, מ"ב סק"ב). ולעיל (סימן רנא סק"ג) כתב שהסומך על המתירים עד זמן מנחה קטנה לא הפסיד, וכן עיקר. והמדקדקים עושים הדפנות ומכינים עצי הסכך **קודם יום הכיפורים**, ובמוצאי יום כיפור **מניחים הסכך**. (שע"ת סי' תרכה).

דפנות קודמות לסכך

ג. יש לעשות הדפנות לפני שמניחים את הסכך, כי צריך שיהיה הסכך לשם אוהל. ואף בדיעבד פוסל. ואם עשה **טפח רוחב באורך כל הסוכה** סמוך לסכך, מותר לסכך קודם שיגמור הדפנות. (רמ"א סי' תרלה, מ"ב סק"ט-יא). ויש מכשירים אף אם הטפח בתוך שלושה טפחים סמוך לסכך. (הליכות שלמה פ"ח ד"ה טז). ויש סוברים שאף אם הטפח על הארץ ואינו סמוך לסכך כשרה. (הגר"ש"א אלישיב בסוכה כהלכתה הוספות עמ' 67). י"א שאם עשה רק **דופן אחד** של שבעה טפחים קודם לסכך כשר. (פמ"ג סי' תרלה מ"ז סק"ה). ובשעת הדחק יש להקל. (שבה"ל ח"ז סי' קמו).

תריסי הזזה

ד. סוכה העשויה מתריסי הזזה, וכשפתוחים אין דפנות, יניח הסכך כשהם סגורים, ואחר שהונח כדין מותר לפותחם ולסגורם. (שבה"ל ח"ח סי' ט).

יפתח הגג קודם הסיכוכ

ה. אם יש לו גג במקום הסוכה יפתח הגג קודם הנחת הסכך, וכיון שנעשה בהכשר אפשר אחר כך לסגור ולפתוח והיא כשירה. (מ"ב סי' תרכו סק"ק יח-יט). ויזהר שיהא הגג נפתח היטב **שיעמוד בשוה עם הדפנות**, כי אם יהא נוטה על הסכך אף אם ישאר שיעור סוכה אין לישב תחתיו. (מ"ב שם סק"ק יח).

עשוי מצורת הפתח אינו מועיל כנגד הארוך. (חזו"א סי' עה סק"ח).

מחיצות שלמות

יב. לכתחילה יעשה דפנות שלמות, כי אין הכל בקיאים בדיני המחיצה. (שו"ע שם ס"ה). ומצוה מהמובחר שיהיו שלש דפנות סתומות לגמרי חוץ מהפתח. (מ"ב ס"ק כח). ויש שכתבו לעשות ארבע מחיצות שלימות. (אליהו זוטא בשם מטה משה ושל"ה).

מחיצה רק של שתי או ערב

יג. מחיצה מעמודים פחות משלושה טפחים זה מזה, למג"א אם עושה כן בארבע דפנות כשר, אבל לא בשלוש מחיצות. (מ"ב סי' תרל ס"ק ז'). ויש פוסלים בארבע דפנות מדרבנן. (ביכורי יעקב ס"ק ד' וס"ק כט, בית מאיר ס"ק א'). ויש פוסלים מהתורה. (חזון איש או"ח סי' עה ס"ק יב).

סורגים של מרפסת

יד. סורגים במרפסת שהם רק עמודי שתי, אך כיון שיש פס ערב מלמעלה ולמטה להחזיקם נחשב מחיצה גמורה. (עיין שעה"צ סי' שס ק"ב בשם פמ"ג משב"ז א). וסיים וצריך עיון. והיינו בקנה אחד ערב, אך בשני קנים מועיל. (כה"ח). ויש לסמוך על זה. (שבה"ל ח"ט סי' קלח). ויש מצריכים בכל שלושה טפחים קנה של ערב. (חזון איש או"ח סי' עה ס"ק ד).

מחיצה מסדינים

טו. אין נכון לעשות המחיצות מסדינים וכדומה אלא אם קשרם בטוב שלא תהא רוח מצויה מנידה אותם, וטוב שיעשה שם מחיצות קנים פחות משלושה. (שו"ע סימן תרל ס"ג). ואם הרוח מנידה את הסדין שלושה טפחים אף שלא תפיל אותה אינו מחיצה. (מ"ב ס"ק מח, הליכות שלמה פ"ז סי"א ועוד). ויש שכתבו עוד שאף בקשורה מכל הצדדים רק באמצעה הרוח מנידה אותה ואינה אינו מחיצה. (אגרות משה או"ח ח"ה סימן מ"ב). ויש מכשירים בכל אופן אפילו מנידה שלשה טפחים כל שלא תיפול. (חזו"א או"ח סי' עז ו).

בין בתים המגינים מרוח

טז. סוכה מסדינים שאינו מתנדנד מחמת שנמצא בין מחיצות, אינו מחיצה. (מ"ב שם ס"ק מח ממג"א). ויש מכשירים. (באה"ט סי' תרל סק"י, חזו"א או"ח סי' נב ד).

גובה המחיצות

יז. גובה המחיצה עשרה טפחים, ויכול להעמיד מחיצה של שבעה טפחים ומשהו בגובה של פחות משלושה טפחים וכאילו המחיצה עשרה טפחים מדין לבד. ואפילו הגג גבוה הרבה, הרי זה כאילו המחיצות מגיעות עד הסכך מדין גוד אסיק. וצריך שיתחיל למטה תוך שלש טפחים סמוך לקרקע. (שו"ע סי' תרל ס"ט, מ"ב ס"ק מב-מג).

דופן עקומה

יח. אם יש סכך פסול יותר מארבעה טפחים מהצד עד ארבע אמות כשרה, שאומרים דופן עקומה הוא כאילו הכותל נעקם ונחשב הסכך הפסול מגוף הכותל, ואין ישנים תחתיו. (שו"ע סי' תרלב ס"א).

סכך פסול מחוץ לסוכה

יט. אם יש סכך פסול בסוכה שלשה טפחים, ועוד טפח בולט חוץ לסוכה, למ"ב אסור לישב תחתיו כסכך פסול של ד' טפחים. (מ"ב סי' תרלב סק"ז). ויש מכשירים, וכן עיקר. (מחצה"ש, בכורי סק"י, חזו"א סי' עז סק"ז, הלי"ש פ"ז הע' 37, שבה"ל ח"ה סי' עג ו).

לחלק הסכך פסול

כ. מרפסת שחלקה מקורה, יכול לצרף ממנה עד פחות משלושה טפחים לסוכה, על ידי העמדת דופן שם, ונשאר סכך פסול פחות משלושה וכשר. (שם). ויש מתירים אף במחיצת עשרה טפחים. (חזו"א סי' קמד סק"ד). ויש שהתירו אף אם יעמיד שם צורת הפתח הריהו מחלקו לעצמו. (הליכות שלמה פ"ז סי"ח, ועוד).

תנאי הסכך

כא. הסכך צריך שיהיה צומח מהארץ, ותלוש, ואינו מקבל טומאה. (שו"ע סימן תרכט ס"א). ושיהא צלתה מרובה מחמתה. (שו"ע סי' תרלא ס"א).

סיכון קל או עבה

כב. דרך הסיכון להיות קל, שיראו הכוכבים ממנה. ומעובה כמין בית שאין הכוכבים נראים כשרה. והמיקל לסכך עב אף שבליה אין רואה כוכבים, אבל ביום רואה שיש סדקים וחורים לא הפסיד. ואם רואה כוכבים במקום אחד די בזה. (שו"ע סי' תרלא ס"ג, מ"ב ס"ק ה).

מחצלת קיינעס

כג. בימינו מצויות מחצלות מקנים מחוברים בסיבים מהצומח ללא איבוד, שנקרא סכך קיינעס, כיוון שאין הדרך לשכב בהם ועשויים לסיכון, כשרים לכתחילה. (קובץ תשובות חלק א' סימן סב, ועוד).

סכך לנצח

כד. סכך עשוי מפסים דיקטים דקים וארוכים המחוברים על ידי חוטים, ונעשים לסיכון, יש מכשירים. (הליכות שלמה פ"ח ס"ה). ויש חוששים לגזירת תקרה. (קובץ תשובות חלק א' סימן סג).

נסרים ופלאפונים

כה. אסור לסכך בנסרים שרחבן ארבעה טפחים, ואם אין ברחבן ארבעה כשרים. ונהגו שלא לסכך בנסרים כלל. (סי' תרכט ס"ח). ויש מקומות שנהגו לסכך בקורות עץ דקים פחות מטפח. (שלמות חיים סי' שמא-שט, הליכות שלמה פ"ח ג' הע' 6, אג"מ או"ח ח"ה סי' מ' ה).

מעמיד בדבר הפסול

כו. אין להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה או שאר פסולים, גזירה שמה יבוא לסכך בו, ובדיעבד מותר. (שו"ע סי' תרכט ס"ז, מ"ב ס"ק כב).

מעמיד על האבנים והמחובר להם

כז. מותר להעמיד הסכך על כותל אבנים. (מ"ב שם). וכן על מסגרת מתכת המחוברת לבנין, שבטל לבנין. אך ראוי להניח תחילה על המסגרת קנים של סכך כשר ועליהם להניח הסכך. (מנחת שלמה תנינא סימן נה, הליכות שלמה פ"ח ס"ט).

אך יש שכתב שאינם כבניין. (חוט שני סוכה עמוד ריב, וכן מוכח מהחזו"א סימן קמג ס"ק ב).

קורת עץ על ברזל

כח. אם מניח שפוד של ברזל שאינו מחובר ועליו קורה מעץ דינו כמעמיד שאינו לכתחילה, כי נראה כמונח על השפוד רק קנה חוץ ביניהם, אלא אם הניח הקנים לצד אחד. (הלי"ש פ"ח י, מנח"ש תנינא ס"י נה). ויש מקילים כל שמנח הסכך על קורות עץ אף שתחתיו שפוד ברזל. (כה"ח ס"י תרכו מב).

מעמיד דמעמיד

כט. לחבר במסמרים הקורות המעמידים את הסכך מותר, כיון שאין סומך הסכך על המעמידים הרי זה מעמיד דמעמיד, ומותר לכתחילה. (מ"ב ס"ק כא). והחזון איש (ס"י קמג ס"ק ב) אסר לכתחילה אף במעמיד דמעמיד, ובאופן שבלי המעמיד לא היה עומד הסכך, אבל אם עומד בלא זה ורוצה רק לחזק את הקורות מותר.

לקשור את הסכך

ל. מותר לקשור את הסכך, וראוי להיזהר לכתחילה שלא לקשור בדבר המקבל טומאה. (מ"ב ס"ק כו). ויש שכתבו שלא יהדק הקשירה רק באופן רפוי. (הגר"ש"א באשרי האיש פרק כה סעיף ל). או שכל קשירה היא רפוי שאין נחשב כקבוע במסמרים. ולא יקשור באזיקונים שאינו כשר לסיכוך. (שבח"ל ח"ד סימן נז). ויכול לעשותו מעמיד מעמיד. ואם יקשור בסכך קיינעס קנה אחד, נחשב השאר מעמיד דמעמיד. (הגר"ש"א קליין).

סוכה תחת בית או אילן

לא. אין לעשות סוכה תחת הבית או אילן, אפילו הם גבוהים הרבה מאוד. (שו"ע ס"י תרכו ס"א). ואם האילן מהצד אף שמחמת צל האילן אין מגיעה החמה לסוכה, כשירה. (ביה"ל שם ד"ה תחת האילן).

אילן שמתנועע מעל הסוכה

לב. אילן שעומד מהצד והרוח מנענעו מעל הסוכה, כשרה. (דעת תורה ס"ג, הגרי"ש"א באשרי האיש פכ"ה ס"ז). ויש שהחמירו להיזהר בזה. (מקראי קודש סוכה ח"א ס"י כג, סוכה כהלכתה בשם הגר"ח"ק עמוד קסב).

פרגולה

לג. העושים פרגולה במרפסת, בדרך כלל עשויה לשם צל, ואפשר לסכך עליהם. (שו"ע ס"י תרכו ס"ג). ואף שאין בין הקורות ג' טפחים. (ע"י מ"ב שם ס"ק טז). ואף שקבוע במסמרים. (ע"י ס"י תרלא מ"ב ס"ק ו). ורק לחוששים לכתחילה למעמיד דמעמיד לא יקבע במסמרים. (חזו"א ס"י קמג ס"ק ב). ואם יש נסרים קטנים בפרגולה ורוצה להשתמש בהם לסכך, צריך לקבוע קודם המסגרת ואחר כך להניח בס הנסרים, ויחדש בה דבר, שיגביה נסר שהוא טפח על טפח.

סכך פסול

לד. סכך פסול בסוכה, כגון שיש קורות בטון או מזגן בתוך

הסוכה וכדומה, אם הם ארבעה טפחים אסור לישון תחתיו, פחות מארבעה טפחים למחבר מותר לישון תחתיו, ויש פוסקים שאסור לישון ולאכול תחתיו. ויש להחמיר לכתחילה. (שו"ע ס"י תרל ס"א, מ"ב ס"ק ג).

שיעור ארבעה ושלושה טפחים

לה. לגר"ח נאה שיעור ארבעה טפחים 31.2 סנטימטר ושלושה טפחים 23.4 ס"מ. ולחזון איש ארבעה טפחים 38.4 ס"מ ושלושה טפחים 28.8 ס"מ, ואפשר להקל בשלושה טפחים של סכך פסול כשיעור חזו"א עד 28 ס"מ, כי יש כאן ספק ספקא, כי העיקר הוא כשיטה שעד ארבעה טפחים מותר לשבת תחתיו, ומחמירים לכתחילה בשלושה טפחים, ואפשר להקל כשלושה טפחים של שיעור חזו"א. (שעה"צ ס"י תרכו ס"ק כב).

מזגן מעל הסוכה

לו. אם יש מנוע של מזגן מעל הסוכה אפשר להקל יותר עד ארבעה טפחים לגר"ח נאה שהוא 32 סנטימטר, כי יש פוסקים שאם הסכך פסול חמתה מרובה והסכך כשר צלתה מרובה כשרה, (ס"י תרכו סעיף א), ואף לפוסלים הרי עיקר השיטה שכשר עד ארבעה טפחים. ויש מקילים יותר עד ארבעה טפחים לפי החזו"א.

תחת סורגים

לז. סוכה שיש מעליה סורגים הסמוכים זה לזה פחות מג' טפחים יש לחוש למחמירים שיש לבדד להחמיר. (ב"ח ס"י תרכו, מג"א שם ס"ק ו). ויתן בחללים סכך כשר להכשיר הסוכה. (הליכות שלמה פ"ח הערה 74). ובפרט אם נצרף כל הסורגים יהא שיעור ארבעה טפחים. (ע"י מ"ב ס"ק יז).

תחת חבלי כביסה

לח. סוכה שיש מעליה חבלי כביסה אף שאין ביניהם רווח שלושה טפחים כשרה, כי עומד להיות תמיד פתוח שיוכל לתלות שם הכביסה. (הליכות שלמה פ"ח ס"י ט). ויש שהחמירו להניח שם סכך, או שיהיה רווח יותר משלושה טפחים. (מנח"ש ח"ח ס"י נז, הגרי"ש"א באשרי האיש ח"ג סימן כה כא). ויש להיזהר שלא לתלות שם בסוכות כביסה שרחבה ארבעה טפחים. (מבית לוי).

תחת נוי סוכה

לט. נוי סוכה אם הוא רחוק מהסכך ארבעה טפחים, ויש בהם שיעור ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, הרי הם כסכך פסול ואין לשבת תחתם. ואם הוא תוך ארבעה טפחים בטל לסכך וכשר. ויש ליזהר לכתחילה תוך ארבעה אף כשאין שיעור רוחב ארבעה טפחים. (ס"י תרכו ס"ד, מ"ב ס"ק יא-יב).

פסול אויר

מ. אויר פחות משלושה טפחים כשרה ומצטרף להשלים שיעור הסוכה, ואין ישנים תחתיו אם הולך על פני כל הסוכה או שיש בו כדי לעמוד בו ראשו או רובו. ואם יש באויר שיעור שלשה טפחים על שלושה טפחים אם הפסיק את הסוכה ולא נשאר בחלק אחד כשיעור פוסלו,

ואם נשאר כשיעור כשר ואף המחובר לו מהצד כשר. (סי' תרלב ס"ב, מ"ב סק"י-טז).

מיטת קומתיים

מא. מיטת קומתיים בסוכה, אם אין עשרה טפחים בין המיטה התחתונה לעליונה מותר לישון בתחתונה. (שבה"ל ח"ז סי' לו).

סכך מסוכה עליונה

מב. סוכה שמסוככת כהלכתה, ובולט מסוכה שעליה סכך ברוחב ארבעה טפחים, אין לחשוש שקנים אלו לא הונחו לצל ומותר לשבת תחתיהם. ויש שחששו לשבת תחתיהם. ובפרט אם הם שבעה על שבעה טפחים יש לחשוש לסוכה תחת סוכה. (ספר הסוכה ח"א פכ"ז ס"ק ז' ובהערה 6, סוכה כהלכתה עמ' עב, עיי' פמ"ג סי' תרלג משב"ז סק"ב).

אין הסכך עומד ברוח מצויה

מג. סכך שאינו עומד ברוח מצויה, יש פוסלים אותה. (שפת אמת סוכה כג, חוט שני פ"ד סק"ב). ואף אם הסוכה מוקפת בנינים שאין מגיע שם הרוח מצויה פסולה. (מ"ב סי' תרל ס"ק מח). וצריך לקשור הסכך בחוט שאין מקבל טומאה שלא יוכל לעוף.

סכך שהתרומם מהרוח וחזר ונח

מד. אם הסכך התרומם מהרוח יותר משלשה טפחים או הועף לצד שבאותו מקום נפסלה הסוכה, ושב הסכך בחזרה למקומו, יש שהורו שצריך לחזור והגביהו ולהניחו לשם צל. (הגרי"ש אלישיב באשרי האיש פכ"ה לד). ויש שהכשירו כל שנשאר חלק במקומה. (שבה"ל ח"י סי' ק).

שבעה טפחים שחמתה מרובה

מה. אם יש בסוכה מקום שבעה על שבעה שחמתה

מרובה, אף שבכל הסוכה יחד צלתה מרובה, למחבר כשר ולרמ"א פסול. (שו"ע סי' תרלא ס"ב).

הנאה מהסוכה

מז. מותר ליהנות מהסוכה, מהסכך ומהדפנות הנאה שאינה מבטלת מצוותה. כגון לתלות עליהם כובע או בגד או להישען על הדפנות, אבל הנאה שמבטלת מצוותה כגון ליטול מהם קיסם לחצוץ בהם שיניו, ואפילו אם נפלה הסוכה אסור ולא מועיל תנאי. (סי' תרלח ס"א, מ"ב סק"ד).

הנאה וטלטול נוי סוכה

מח. נוי הסוכה אסור להסתפק מהם אפילו נפלו, וביו"ט ושבט אסור לטלטלם כי הם מוקצה. ואם התנה לפני סוכות שאינו בודל מהם כל בין השמשות, מותר להסתפק מהם מתי שירצה. ובנוי התלוי בדפנות נוהגים לטלטל מפני הגשמים אפילו בלא תנאי, ולכתחילה טוב להתנות. (סי' תרלח ס"ב מ"ב ס"ק כ"ד).

שולחנו חוץ לסוכה

מט. אין לאכול אם שולחנו חוץ לסוכה אפילו אם הוא כולו בסוכה, (סי' תרלד ס"ד). והוא כשיושב בסוכה ונוטל מאכלים מהשולחן שבחוץ, אבל אם אינו לוקח מהשולחן מותר לאכול. (שעה"צ סק"ז). י"א שטפח משולחנו בסוכה די. ויש מצריכים רוב השולחן. (שעה"צ סק"ו). יש שהצריכו שכשהולך לישון יהא שולחן בסוכה. (מ"ב סי' תרמ ס"ק כז). ורוב פוסקים מקילים בזה. (הליכות שלמה סוכות פ"ט הע' כט 115 ועוד).

מטה שחלקה חוץ לסוכה

נ. מותר לישון על מטה שחלקה חוץ לסוכה, אף שיתכן שיתהפך בשנתו חוץ לסוכה. (מהרי"ל דיסקין קו"א סי' ה צז).

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה

מצות ישיבת סוכה

אכילת קבע ועראי

ז. אם רוצה לאכול סעודת קבע, אוכל בסוכה, כגון מעט יותר מכביצה פת, אפילו אכלם דרך עראי. ואכילת עראי מותר לאכול מחוץ לסוכה, וכמה אכילת עראי כביצה פת. (סי' תרלט ס"ב, ביה"ל ד"ה אבל).

שתיית מים ואכילת פירות

ח. מותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה, אפילו קבע עליהם, כי אכילת פירות אפילו הרבה בקביעות נחשב רק אכילת עראי. (סי' תרלט ס"ב, מ"ב ס"ק יג). אם נמצא סמוך לסוכתו יכנס לשתות, כי כן דרך בני"א להיכנס לביתם לשתות (הל"ש פ"ט ה"ח). המחמיר על עצמו שלא לאכול או לשתות כלל חוץ לסוכה הרי זה משובח. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק יד).

שתייה בתוך הסעודה

ט. שתייה תוך כדי הסעודה נכלל בסעודה ולכן אף מים בתוך הסעודה, אין כדאי לשתות חוץ לסוכה, וצ"ע. (שעה"צ ס"ק כט).

תבשיל מחמשת המינים

י. תבשיל העשוי מחמשת המינים, או פת הבאה בכיסנין אם קובע עליו כגון שאוכלו בחבורה, או שאוכל שיעור חשוב שקובע סעודתו עליו, אף שאינו אוכל שיעור שדרך בני"א לקבוע עליו, ואינו מברך המוציא, חייב בסוכה. ומברך ליישב בסוכה, כיון שקבע סעודה. (סי' תרלט ס"ב, מ"ב ס"ק טו-טז, ביה"ל ד"ה אם).

אכל מעט יותר מכביצה

י. אם אכל מהתבשיל מעט יותר מכביצה ולא קבע סעודה, למג"א דינו כפת שבמעט יותר מכביצה חייב בסוכה, אבל דעת האחרונים שאין לברך ליישב בסוכה, רק כשיקבע סעודה. ובקידוש בשבת בבקר שרוצה לצאת בזה קידוש במקום סעודה, וודאי מברך. ובחול אין כדאי לברך, ומנהג העולם לברך אף בחול, ויראה שלא יצא מיד אחר אכילה רק ישהה שם זמן מה ויברך על האכילה והישיבה. (מ"ב ס"ק טז).

יא. יש שכתבו שנכון לברך ברכת ליישב בסוכה לפני ברכת מזונות כי על האכילה בלבד אינו מברך, רק עם הישיבה בסוכה, הרי זה הפסק בין ברכת מזונות לאכילה. (הגר"ש) אורבך בשש"כ פמ"ח הערה מ"ה, מנח"ש ח"ב סי' נח, הגר"ש אלישיב באשרי האיש פרק כ"ו ט"ז ועוד). ומנהג העולם לברך אחר

החייב בליל ראשון של סוכות

א. בליל יו"ט ראשון של סוכות חייב לאכול בסוכה, אפילו אכל רק כזית פת יצא, ונכון שיאכל יותר מכביצה, ולא ישהה באכילת הכזית יותר מכדי אכילת פרס. ויאכל כשיהיה וודאי לילה, וקודם חצות הלילה. (שו"ע סי' תרלט ס"ב, מ"ב ס"ק כ"ב). ולכתחילה יכוין בישיבתה שצונו הקב"ה ליישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני כבוד שהקיפם להגן מהשרב והשמש. ובדיעבד יוצא כל שכיון לצאת. (מ"ב סי' תרכה ס"ק א).

פת מתוקה

ב. יש אומרים שאין יוצאים בפת שנילושה עם מי פירות (פמ"ג א"א ס"ק טו, ביכור"י ס"ק יט). ולא בחלה מתוקה (מועדים) וזמנים ח"א סי' פ"ו). ויש חולקים שיוצאים בכל פת. (הל"ש פ"ט הערה 26 ועוד ומוכח מהראשונים) ומנהג העולם להקל בזה. (מועדים וזמנים שם).

ברכת ליישב בסוכה בקידוש

ג. ביו"ט ושבת שיש קידוש מברך ברכת ליישב בסוכה אחר הקידוש. לרמב"ם מקדש מעומד ומברך ליישב בסוכה, ויושב ומברך ברכת שהחיינו, ולרמ"א אין נוהגין כן, אלא מקדשים מיושב כדעת הרא"ש. (שו"ע סי' תרמג ס"ב-ג) וכן דעת רבים מהפוסקים. (מג"א סק"א, שו"ע הרב ס"ב ועוד) והרבה נהגו לעמוד. (ביאור הגר"א ד"ה אבל, מ"א סי' תרכה סמ"ד בשם הזוהר, לוח א"י, הל"ש פ"ט הלכה יד, ועוד).

ברכת ליישב בסוכה בקידוש שחרית

ד. בסעודת שבת ויו"ט שחרית, נחלקו האחרונים אם לברך ברכת ליישב בסוכה קודם הטעימה מהכוס, או אחר המוציא, וכל אחד ינהג כמנהגו, וגדולי הפוסקים ברכו אחר ברכת בורא פרי הגפן. ואם אינו נוטל ידיו לסעודה רק אוכל פת מזונות, לכל השיטות יברך קודם שיטעם מהכוס. (משנ"ב סק"ט).

ברכת ליישב בסוכה אחר המוציא

ה. בשאר הימים נוהגים לברך ברכת ליישב בסוכה אחר ברכת המוציא, קודם שיטעם. ומנהג בני ספרד לברך בעמידה ובני אשכנז בישיבה. (סי' תרמג ס"ג).

מצות ישיבת סוכה

ו. מכאן ואילך מצות ישיבת סוכה שיהא אוכל ושותה וישן ומטייל בסוכה, כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שדר בביתו. (סי' תרלט, ס"א-ב).

בשר ודגים וכדומה

יב. בשר דגים וגבינה ושאר מאכלים הם כפירות שמותר לאכול מהם אפילו הרבה בקביעות. והסכימו האחרונים שאין לאכלם בקביעות חוץ לסוכה. (משנ"ב ס"ק יג טו).

יין

יג. יין – לרמ"א אף אם שותה בקביעות אינו חייב בסוכה כאכילת פירות, וכל שכן שאר משקים, ויש חולקים שאם שותה יין בקביעות חייב בסוכה, ובפרט בני חבורה שקבעו עצמם לשתות יין, אך לענין ברכה הסכמת האחרונים שלא יברך, וראוי ונכון לכתחילה שלא לשתות בקבע אפילו שאר משקים. (סי' תרלט ס"ב מ"ב ס"ק יג). ובמנין ענבים יש אומרים שאף בקובע אין צריך לשתות בסוכה (הגר"ש אלישיב) ויש אומרים שדינו כיון.

יין הבדלה

יד. על יין הבדלה יש סוברים שמברכים ליישב בסוכה, כי הבדלה מחשיבה אותו (הלי"ש פט סעיף יא, מנח"י חלק ט' קס"ג א, רבבות אפרים ח"א סי' תכח בשם החזו"א) וי"א שאין לברך (שבה"ל ח"ו סי' מב, עיין לוח א"י). ויש נהגו לאכול אחר הבדלה פת מזונות ומברך על היין, ומכוון גם על המזונות. (הלי"ש שם ד"ה כ"ב, שש"כ פני"ח הערה קג שכן נהג הגר"ש"ז).

שינה

טו. אין ישנים חוץ לסוכה, אפילו שנת ארעי כי לפעמים די לו לאדם בזה, והרי זה קבע. אפילו מניח ראשו בין ברכיו שוודאי לא יבוא להשתקע בשינה, ואם ישן פחות משיעור הילוך מאה אמה, אינו חייב. (שו"ע סי' תרלט ס"ב, מ"ב ס"ק יא, ביה"ל ד"ה אפילו). והנוסעים בדרך ונופל עליהם שינה אין בכך איסור, כי הם מצטערים. (ספר הסוכה מילואים לפי"ח לד). ובמקומות הקרים שיש צער לישון בסוכה נהגו להקל. (רמ"א שם ס"ב).

ברכת לישוב בסוכה רק באכילה

טז. נהגו שאין מברכים על הסוכה ברכת לישוב בסוכה אלא בשעת אכילה. שהיא העיקר, ופוטרת השינה והטיול והלימוד שטפלים לה. (שו"ע סי' תרלט ס"ח, מ"ב ס"ק מז).

הפסיק בין אכילה לשינה וטיול

יז. לשו"ע הרב אף אם יצא חוץ לסוכה אחר האכילה, והפסיק הרבה בין האכילה לשתיה ושינה וטיול שבאותו סוכה, כולם נמשכים וטפלים לאכילה שהיא עיקר מצות סוכה וברכת האכילה פוטרתן. ואפילו שותה וישן ומטייל קודם אכילה אין לברך לפי שטפלים לאכילה שלאחריהם. (שו"ע הרב סי"ג-יד). ולחיי אדם אם יצא יציאה גמורה אחר האכילה וחוזר ונכנס, ועוד יצא לפני אכילה הבאה, צריך לברך. (מ"ב שם ס"ק מח).

נכנס לסוכה לשינה

יח. אם נכנס לישון אחר שהפסיק ביציאה גמורה

מהאכילה, לחיי אדם מברך, וכן פסק הגר"ש"ז אורבך. (ספר הסוכה פסקים כג). וי"א שטוב שיאכל דבר הטעון ברכת לישוב בסוכה לצאת דעת השו"ע הרב. (הגר"ש אלישיב בזמן שמחתנו פ"י ה').

הפסיק בין אכילה לאכילה

יט. בירך לישוב מהסוכה ואכל בסוכה, ויצא מהסוכה על מנת לחזור רק לאחר שעה ושתים, או אף אם לבסוף חזר מיד רק היה דעתו לשהות הרבה, אין הברכה הראשונה פוטרת אכילה שניה כי הפסיק ביציאה גמורה. (שו"ע הרב סי"ג, מ"ב ס"ק מז).

לא הפסיק בין האכילות

כ. בירך לישוב בסוכה ואכל בסוכה, אם רוצה לאכול אכילה שניה, ולא יצא מהסוכה נפטר בברכת אכילה הראשונה. ואף אם יצא על מנת לחזור מיד נחלקו בזה האחרונים אם מברך, וספק ברכות להקל. (מ"ב ס"ק מז, שעה"צ ס"ק פו).

הליכה למנחה ומעריב

כא. הלך באמצע סעודתו לבית הכנסת להתפלל מנחה ומעריב, ודעתו לחזור לסוכתו, נחלקו האחרונים אם יברך שוב לישוב בסוכה, ולכן לא יברך. אבל הלך למנחה ומעריב בין אכילה לאכילה יברך שנית. (שעה"צ ס"ק צא).

סוכה אחרת באמצע סעודה

כב. הלך לסוכה אחרת בבית אחר, למג"א ושו"ע הרב ועוד אף אם הוא באמצע סעודתו, והיה בדעתו בשעת ברכה לילך שם, צריך לברך לישוב שם בסוכה. וללבושי שרד ובית מאיר אין צריך לברך, וספק ברכות להקל. אך כיון שזה מחלוקת אין כדאי לצאת באמצע הסעודה. (שו"ע הרב סי"ד, מ"ב ס"ק מז, שעה"צ ס"ק צד).

סוכה אחרת אחר סעודה

כג. אם אחר שגמר סעודתו הלך לסוכה אחרת ואכל שם מזונות כשיעור, מברך לישוב בסוכה. עי' שעה"צ ס"ק פו ומ"ב ס"ק מז).

שתי סוכות בבית אחד

כד. שני סוכות באותו בית ואינו צריך לעבור ביניהם בחצר, נחשב כסוכה אחת. (פסק"ת הע' 162).

כלי אכילה בסוכה

כה. כלי אכילה לאחר אכילה יוצאים חוץ לסוכה, והעולם נוהרים מלהכניס קדירות לתוך הסוכה אף קודם אכילה, ומותר רק כשאין לו אופן אחר. (שו"ע סי' תרלט ס"א, מ"ב סק"ה).

תשמיש בזוי

כו. אל יעשה שום תשמיש בזוי בסוכה כדי שלא יהא מצוות בזויות עליו, כגון שטיפת קערות. (סי' תרלט). ונטילת ידים שחרית מותר, שמוכרח ליטול כשמתעורר סמוך למטתו. (ערוה"ש ס"ד). ואף נטילת ידים לסעודה נטלו בסוכה. (סוכה כהלכתה עמ' 102 בשם החזו"א).

גשמים

כז. אם ירדו גשמים כשיעור שאם ירדו בבית היה יוצא משם, יצא מסוכתו, וכן מפני השרב ויתושים, או שהמאכל מתקלקל בכך או שנקרש מהקור, או שנושב רוח לסוכה ונושרים קיסמים מהסכך למאכל והוא איסטניס, יכול לצאת חוץ לסוכה. ואין מחייבים אותו

לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו. (סי' תרלט ס"ה-ו, מ"ב ס"ק לא-לב).

כח בלילה הראשון חייב באכילת כזית בסוכה אף אם ירדו גשמים, אך לא יברך לישב בסוכה, ולכן ימתין עד חצות הלילה שיעבור הגשם שיוכל לברך. (שם מ"ב ס"ק לה).

דיני לולב המצויים – סימן תרמ"ה

להקפיד. (ארחות רבינו ח"ב רמב).

פסול נסדק הוא אף אם נסדק בגובה העלה מעט מן המעט. (מ"ב לב, ביה"ל שם).

נסדק מצד אחד

ח. אם מצד פני הלולב הוא סגור כראוי, ומצד גביו פתוח, אין בזה חשש נראה כשנים. (מבית לוי פכ"א יא).

גדר הפסול

ט. נסדק פסולו משום חסר (מג"א שם). ויש סוברים משום הדר. (ריטב"א ור"ן בביה"ל ד"ה נסדק, רע"א שם). ומ"מ כשר בשאר ימים. (ארחות רבינו שם, הגר"ש זצ"ל).

נחלקו העלים הסמוכים לאמצעי

י. אם ב' העלין העליונים הסמוכים לאמצעי, נחלקו עד שנראו כשנים, פסול, ויש להזהר בזה. (שעה"צ ל"ג בשם מג"א).

יבש

יא. יבשו רוב העלין או שדרה פסול. (ס"ה) בעלה העליונה הראב"ד פוסל. (מ"ב כב). ויש מכשירים, ורק ביבשו רוב העלים פסול. (חזו"א קמ"ה י"א). ונכון להדר ולחוש לזה. (חיים וברכה ק"ו).

יבש שיעורו

יב. שיעור הפסול הוא במשהו. (ביה"ל ד"ה נסדק בשם הריטב"א). ובחזו"א שם פקפק בזה, אמנם פסולו משום הדר (מ"ב כ"א), וא"כ צריך שיהא ניכר. (דרי"ח רע"א, וע"ע בשו"ע"ר סי' תרמח סכ"ב, ומ"ב שם ס"ק מו).

גדר היבשות

יג. שיכלה מראה ירקות וילבינו פניו, (שו"ע ס"ה), אמנם אינו מצד המראה רק מצד הלחות, ואם הוא לח גם אם הוא לבן אין חשש, (א"א מבוטשטאטש תנינא), ובכלל מראה יבשות היינו לבן אפור ולא סתם לבן. (מורי הוראה).

יד. מצוי שהחמה שורפת ראש העלה ומראהו אדום, ועומד בקשיותו כשר ואינו בכלל יבש. (חזו"א שם, הגר"ש זצ"ל במעדני שלמה עמ' פט). והגר"ז מבריסק החמיר להדר בזה. (ארבעת המינים מילואים כ"ד).

נקטם ראשו

טו. עלה האמצעי פסול. (רמ"א ס"ו), ואפילו בכל שהוא פסול. (מ"ב כח), ויש שאין ברור להם פרט זה ובמקום הדחק מקילין. (שעה"צ כח), וכשאין לולב אחר מברכין עליו. (רמ"א שם) כי יש סוברים שפסול רק ברוב עלין, ויש סוברים רק בנקטם השדרה. (ביה"ל ד"ה אבל).

גדר פסול נקטם

טז. פסול זה משום שאינו הדר. (מ"ב כז), ולפי"ז שיעור פסולו כפי שניכר ונראה לעינינו בלי התבוננות כדברי המב"ט. (עין מ"ב סי' תרמח ס"ק מו).

אך בלבוש משמע ששיעור הקטימה בכל שהוא. (ביה"ל ד"ה רוב). ויש להזהר בזה לעיין בעלה האמצעי אם לא נקטם, וצ"ע. (פמ"ג ו').

ויש שפי' שיטתו שבנקטם יש גם פסול של לקיחה תמה, (יבש תורה). או כיון שגובה הלולב בנטילתו קרוב יותר

צורת הלולב

א. עלי הלולב גדלים שנים שנים, ודבוקים מגבן, וגב של ב' עלין נקרא תיומת. (ס"ג). היה העלה העליון האמצעי או רוב העלין, עלה אחת מתחילת ברייתו פסול. (שם).

אין העלים שוין

ב. היו העלים הכפולים, א' צר ואינו מכסה את העלה השני ברוב רוחבו, אם הוא כן ברוב ארכן פסול, במיעוט כשר. (שו"ע"ר ס"ט). ואם חופה את העלה השני ברוב רוחבו כשר לכתחילה. (הליכות שלמה פ"י ד"ה ה', מבית לוי פכ"א ד'). ויש מכשירין אף בפחות מרוב. (ארחות רבינו ח"ב רלה, חוט שני סוכות פ"ג ס"ק א').

ג. אין שוים בגובהן, כשר לכתחילה, בכפול ברובו. (חזו"א מעשה איש ח"ו עמ' קטז, הליכות שלמה שם, ארחות רבינו ח"ב עמ' רלה, מבית לוי פכ"א י'). ויש סוברים שכל שניכר שאין שוין פסול, כגון ב-2 מ"מ. (הגר"ש אלישיב זצ"ל בפרי הדר עמ' 66, ובהלכות חג בחג עמ' מד דייק כן מלשון הכלבו, וביבשקש תורה עמ' קמג מלשון המכתם שישלים בשני עלים). עלה האמצעי נמוך משאר העלים, כשר. (ארחות רבינו ח"ב רלה, מעדני שלמה עמ' פו).

נחלקה התימות

ד. למחבר היינו ברוב עלים, ולרמ"א בעלה אמצעית. (שו"ע ס"ג, ס"ו).

נחלקה בכמה

ה. נחלקה בכולו או ברובו פסול. (ס"ג, מ"ב ט"ז). במקצתו יש מכשירין. (ס"ג). ואין להחמיר כלל. (מ"ב ט"ז בשם הגר"א). ויש מחמירים בנחלק שיעור טפח. (מ"ב יט בשם ה"ח סק"ד). ויש מחמירים אף במשהו. (שם בשם הח"א קמט ס"י, בכור"י יא, משב"ז ד'). ומצוה מן המובחר שלא נחלק כלל. (רמ"א ס"ג). ומהיות טוב כשיש לו לולב אחר. (מ"ב שם). וכשיעור חגירת ציפורן אין להחמיר. (דרי"ח רע"א).

נחלק רובו למטה, וקצהו העליון העליון מחובר, נחשב נחלק רובו. (ביכורי יעקב סק"ו)

פסול נחלקה

ו. פסולו משום חסר שאין זה לקיחה תמה והוא רק ביום הראשון, וכשר בשני. (מג"א ו', מ"ב י"ז). ויש שהוכיחו מתוס' שפסולו משום הדר ופסול גם בשאר ימים. (רע"א בדו"ח ח"א ס"ט, חזו"א קמה ס"ד ט). ויש להקל, כי יש מכשירים הדר בשאר ימים והוא ספק ספיקא. (חיים וברכה קפ"ג בשם מהרש"ם). או כי העיקר כמג"א ומ"ב. (ארחות רבינו ח"ב, הגר"ש זצ"ל).

נסדק כהימנך

שיעור נסדק כהימנך

ז. נסדק ונתרחקו הסדקים עד שנראים כשנים פסול. (ס"ז). אבל לא אם הסדקים סמוכים זה לזה. (ביה"ל ד"ה נסדק). ופירשו כשאי אפשר לחברם כלל כי נתרחקו הרבה. (דע"ת למהרש"ם ס"ז, הליכות שלמה פ"י ס"ו, והוכיח כן מצויר הגמ' בדף ל"ב, וכן דעת הגר"ש זצ"ל). ויש לזהר בזה הרבה. (מ"ב לב). ויש שהחמירו אף בנתרחק מעט, וכן הקפיד הגר"ז, מחומרא ולא מעיקר הדין, (תשובות והנהגות ח"ג קפ"א ה) ולא נהגו כן, (הליכות שלמה פ"י 24). והחזו"א סבר שאין להחמיר אא"כ ניכר היטב נטיית כל אחד לצד אחר, (חזו"א קמה, ח), אך כיון שאביו החמיר בזה נהג

לעין מאתרוג. (חג בחג). ויש שפירשו שאין כונתו כל שהוא ממש, רק שניכר קטימתו. (עין מ"ב שם, הגרש"א במעדני שלמה עמ' פה).

לולב שבדאשו כעין קוץ

יז. יש לולבים שיש בראשם כעין קוץ, וזה אינו נקטם כי אינו גוף העלה. (עיקרי הד"ט ל"ג כא והביאו בארבעת המינים מלואים ל"ב). וחזו"א הורה להקל בזה. (שם). אך יש סוברים שהקוץ הוא חלק מהעלה. (הגר"ש אלישיב זצ"ל בתורת המועדים ס"ק יב).

נקטם עלה אחד

יח. נקטם עלה א' מהתיומות יש מכשירים. (עיקרי הד"ט לג, בכור"י ט"ז, חזו"א ה' ח'). ויש מחמירים. (מסקנת בית דוד תמ"ח, שדי"ח, כפה"ח מב).

ב' תיומות

יט. לולב שיש בו ב' תיומות כשר. (משמעות הפוסקים ומ"ב שדנו רק בנחלקה ונקטמה, הליכות שלמה פ"י ס"יא) ויש שחששו. (עין ט"ז ד', ארחות רבינו ח"ב רלה).

נחלקה א' מהם פסול, (מ"ב טו). ויש מקום להקל, (חזו"א קמה ד'). נקטמה אחת מהם יש להקל, (מ"ב כט). וכן ביבשה אחת מהן. (כי יבש פסולו משום הדר כנקטם).

קורא

כ. לולב שסגור בראשו לגמרי **בקורא**, יש מכשירים ואין לחשוש שנחלק. (מאמר מרדכי ד'). והחזו"א בתחילה נטל סגור בקורא, אך כיון ששמע שבבריסק החמירו נהג להוריד הקורא. ובביכור"י א' מפפק בזה מטעם אחר כי א"א לנענע בו. ובחוט שני (שם עמ' שמח) חשש שלפעמים נמצא שיש רק עלה אחד.

ואם יש **קורא בין העלין** החזו"א והגר"ק סברו שאינו פוסל כי כך צורת גדילתו (ארחות רבינו ח"ב רלה). והוא חיבור גמור. (מבית לוי פכ"א יב). ומועיל הקורא אף אם פתוח כהימנך קטן. (חוט שני שבת ח"ד עמ' שמט).

אמנם הגר"י לא רצה להשתמש בזה, כי שמא הוא כהימנך, וקורא אינו חיבור, וכן הגר"ש"א סובר שאינו חיבור.

כפוף

כא. לולב עקום לפניו, לצד שכנגד השדרה או לאחד מהצדדים, פסול. (ס"ח). נעקם לאחוריו לצד השדרה (מ"ב לו) כשר. (שם). ולכתחילה יזהר שלא יהא עקום כלל. (שערי תשובה).

כפוף ראשו ככפתור

כב. העלה האמצעי כפוף ככפתור כשר. (שו"ע ס"ט). והרא"ש אהב לצאת בכזה. (מ"ב מ'). ויש פוסקים שמחמירים בזה (מ"ב מב). והמנהג להקל. (שם).

גדר כפוף היינו לגמרי כראש הימין של אות טית, אבל במקצת כמו אות ויו כשר. (ארבעת המינים למהדריק).

לולב זיגוג

כג. אין לזה שום פסול. (ארחות רבינו ח"ד רמז, מבית לוי פכ"א יג). ויש שפסלוהו משום קוץ. (כשרות ארבעת המינים).

שיעור ארכו

כד. אורך הלולב הוא ד' טפחים. (סי' תרנ ס"א). לגר"ח נאה 33 ס"מ, ולחזו"א 40 ס"מ, והיינו שדרו של לולב לבד העלין היוצאים למעלה אחר שכלתה השדרה. (מ"ב שם ב'). ויש מחמירים שלא לצרף השדרה למטה שאין מכוסה בעלין. (תור"פ סוכה לב, הגר"מ הלעלר).

דיני אתרוג המצויים – סימן תרמ"ח

נקב שאין נראה כלל

ו. ניקב נקב דק שאין נראה כלל רק בזכוית מגדלת, כשר. (הליכות שלמה פ"י אות ד, וע"ע פמ"ג א"א יח שנקב שאין נראה להדיא י"ל כשר).

קליפות האתרוג

ז. האתרוג יש לו ג' **קליפות**, א) קליפה עליונה ומבריקה מאד. ב) קליפה שניה עבה קצת ירוקה או צהובה. ג) קליפה שלישית בשר האתרוג שהיא לבנה ועבה. ובתוכה חדרי הזרע. (שע"צ כז)

חסר מהקליפה העליונה

ח. **נחסר או נקלף רק מהקליפה העליונה** כשר לכו"ע. נחסר מהקליפה השניה נחשב חסר לדעת המ"ב. (שם, ביה"ל ס"א ד"ה ואם). והחזו"א (או"ח קמז א') פסק להקל בזה.

ט. קשה לצמצם ולדעת בבירור אם נחסר רק מהגליד העליון ולא מהקליפה השניה. (הליכות שלמה פ"י כא)

נקלף בחטמו

י. **נקלף כל שהוא בחטמו** ונשאר גוון האתרוג, לר"ן פסול, ואין הלכה כן. (ביה"ל ס"יב ד"ה שינוי). ובחזו"א (קמז ה') הכשיר אף לר"ן.

ספק חסר

יא. ספק חסר כשר, כשבדאי אינו מפולש. (מ"ב יא)

פסול חסר

שיעור נקב שפוסל באתרוג

א. ניקב האתרוג, אם **חסר כל שהוא**, פסול. אם אינו חסר, פסול רק בנקב מפולש עד חדרי הזרע, או אם ניקב כאיסר. ויש אומרים שאף בחסר נפסל רק בנקב מפולש או חסרון כאיסר, (שו"ע ס"י תרמח ס"ב). וקיימא לן להחמיר (מ"ב ט).

נקב שנתכווץ הבשר

ב. נקב שרואים שהוא רק **מדוחק קוץ**, אבל אין חסרון בבשר האתרוג, ורק נתכווץ הבשר לצדדים, כשר. (שועה"ר ס"י)

ויש להבחין בזה אם **הנקב עגול** בדרך כלל אינו חסר, אבל אם הוא **משוך כשריטה**, יש לחשוש שנחסר, (ארבעת המינים מלואים ק). וטוב להראות למומחים.

נקב שנקרם עליו עור

ג. **נקב** שנעשה באמצע גדילתו על ידי קוצים וכדומה, ונקרם **עליו עור** בהמשך הגידול, אף שעל גבי העור ניכר עדיין גומא, כשר. (שו"ע ס"ב, שועה"ר ס"ט, מ"ב י)

ד. אם **לא נקרם עדיין לגמרי** על כל מה שנחסר, פסול. וצריך להבחין בזה היטב.

ה. נקב **בחטמו שנקרם עליו עור** נסתפק הפמ"ג בזה, והעולם נהגו להקל. (פמ"ג א"א ס"ס תרמ"ח)

ספק חסר בחוטמו

יב. ספק חסר בחוטמו, **בחודו ממש**, ראוי להחמיר בספיקו, אבל במקום שיפועו יש להקל. (חזו"א קמז ה)

חסרון ידיעה

יג. ספק חסרון ידיעה אינו נחשב ספק כבכל דיני התורה, ורק אם הוא ספק אף למומחים. (עיין יו"ד צח ג)

שאר הימים

יד. שאר ימי החג חוץ מיום א', כשר חסר. (סי' תרמ"ט). אמנם מבואר בראשונים **שיש להדר שלא ליטול חסר**. (תמים דעים לראב"ד רלג, ועוד)

טו. בחסר בחוטמו לר"ן פסול כל שבעה. (ביה"ל סי"ב ד"ה שינוי, ועיי' פמ"ג א"א יז שמחמיר כהר"ן). ויש מקילין בזה. (חיים וברכה קצז, והסכים עמו הגר"ח מבריסק, חזו"א קמז).

ניטל הפיטם

פיטם שנפל מעצמו

טז. פיטם שנפל מעצמו **באמצע גידולו**, כדרכו הטבעית, כשר. (שו"ע סי"ז, הליכות שלמה פ"י יח)

סימנים על נפילת הפיטם מעצמו

יז. הסימנים להבחין שנפל כדרכו, א) כשיש במקום **הפיטם גומא**. (מ"ב לב). ב) כשגדל **מסביב זר** כידוע למומחים. (כשרות ארבעת המינים עמ' כז). ג) יש מכשירים כל שרואים שלא הושחר או נתעפש מקום הפיטם.

פיטם שנתייבש ונשר בתלוש

יח. נתייבש הפיטם **לגמרי על העץ**, אף אם נשר אחר שנתלש, נחשב כנפל במחובר, וכשר. (ארבעת המינים עמ' שכב בשם החזו"א, ארחות רבינו ח"ב עמ' ער).

נפל אחר שהגיע לשיעור אתרוג

יט. יש מחמירים שאם נפל הפיטם אחר **שכבר הגיע לשיעור אתרוג**, אף שעדיין נמשך גידולו, פסול. (הגר"ש אלישיב זצ"ל בהערות לסוכה ל"ה: ד"ה נטלה).

ניטל חלק מהפיטם

כ. אתרוג שהיה לו פיטם, וניטל חלק ממנו, אם **נשאר מהעץ למעלה** לט"ז ולמג"א אין להחמיר בזה. וטוב להדר וליקח אחר כי יש מחמירים גם בזה. (מ"ב ל – לא)

ניטל השושנתא

כא. ניטל **השושנתא** שעל הפיטם, והוא אתרוג מובחר, ואחר אינו מובחר כ"כ, אין להחמיר בשביל השושנתא. (מ"ב לא). נחסר **מקצת** מהשושנתא הריהו מהודר ואין בכך כלום. (ביכור"י כה).

ספק נפל הפיטם

כב. ספק אם נפל הפיטם **באמצע גידולו** או אח"כ, יש מחמירים, ויש מכשירים. (שעה"צ לו, ונוטה כמכשירים). ובאתרוגים **שלנו** ששכיח יותר שנפל במחובר, יש להקל. (שבה"ל ח"א קעז).

ניטל עוקצו

כג. ניטל עוקצו, אם **נשאר עובי כל שהוא** שמכסה כל רוחב הגומא, כשר. (שו"ע ס"ח)

שינוי מראה

מראה שחור

כד. אם יש באתרוג **מראה שחור**, בשנים ושלשה מקומות,

אם הם מב' צדדים ברוב היקפו פסול. (שו"ע סי"י, סי"ז)

מראה שחור בחטמו

כה. אם הוא **על חטמו** אפילו כל שהוא, פסול. (שם)

נראה לכל

כו. כל שהוא, היינו כשנראה לכל, בהשקפה ראשונה, (שועה"ר כב), אבל אם **אינו נראה לעין** וצריך עיון והסתכלות, ואינו נראה מרחוק, אף בחטמו אינו פסול. (מ"ב מו, שעה"צ מט).

גדר חוטם

כז. מקום החוטם הוא ממקום **שמתחיל האתרוג לשפע** עד הפיטמא. (סי"ב).

כח. אם **בצד אחד מתחיל השיפוע ובצד השני עדיין הוא שוה**, יש סוברים שממקום שמתחיל השיפוע מצד א' נחשב חוטם לכל הצדדים. (הגר"ש אלישיב בתורת ד' מינים כג יט). ויש סוברים שדנים כל צד לפי שמתחיל בו השיפוע. (שבה"ל ח"ח קג).

נקודות שחורות מריסוס

כט. יש נקודות שחורות שנעשים **מהריסוס שיתייבש**, יש שדנים אותם ככל שינוי מראה, (מבית לוי). ויש שהוסיפו לחשוש בזה **משום חסר**, וצריך להבחין בזה היטב. ויש סוברים שאין בזה חשש חסר כיון שאין החסרון נראה לעין. (הליכות שלמה פ"י 74, ועיי' הלכות אתרוג הלכה למעשה שאינו שינוי מראה כשאינו מעצמות האתרוג. שועה"ר כג).

מראה חום

ל. מראה **חום הנוטה לשחור** ה"ז מראה פסול. אם הוא נוטה **לחום בהיר** כקליפת הערמונים, ה"ז מראה כשר. (חיים וברכה שב)

מראה חום ממשמוש הידים

לא. מראה חום הנעשה **ממשמוש הידים בשעת נטילת לולב**, האתרוג נחשב עדיין להדר. (חת"ס סוכה לו)

חום ממיץ האתרוג

לב. מראה חום הנעשה **מחריפות מיץ האתרוג**, כשר. (חזו"א קמז)

נקלף הקליפה ונשתנה מראהו

לג. נקלף הקליפה העליונה שאינו פוסל, אך מקום הקליפה נשתנה מראהו, **אף אם אינו מראה פסול**, אם הוא בשנים או ג' מקומות, או בחטמו, יש פוסלים, ויש מקילים, ולכתחילה יש להחמיר. (מ"ב כו)

מנומר במראות כשרות

לד. אתרוג המנומר במראות כשרות, יש מכשירים ויש פוסלים. (מ"ב נו). מנומר במראה **צהוב וירוק** אינו מנומר. (חוט שני סוכות רפב).

לה. יש מכריעים שאם יש **צירוף של עוד ספק** יש להכשיר במראות כשרות. (חיים וברכה)

נקודות על הפיטם

לו. נקודות שחורות **על הפיטם**, דנו הפוסקים בזה, והמקילים יש להם על מה שיסמוכו. (חיים וברכה רנט – רסב) וראוי שלא ליטלו. (הליכות שלמה פ"י כ)

לז. נקודות שחורות בשקע **שנפל הפיטם** והגליד, כשר. (הליכות שלמה שם ד"ה לא).

נקודה שחורה עם מסגרת לבנה

לח. נקודה שחורה עם מסגרת לבנה, בדרך כלל ניתן להסירה, ואינה פוסלת. (הלכות אתרוג הלכה למעשה)

בלעטלע"ג

בלעטיל שאינו גבוה

לט. בלעטל המצוי באתרוגים, בדרך כלל אין גבוהים מהאתרוג, אם אינו בחוטמו, ואינו בב' או בג' מקומות, הרי זה כשר לכתחילה. (מ"ב נ)

בלעטיל בחוטמו

מ. אם הוא בחוטמו, או שיש בב' או בג' מקומות ברוב

היקפו, כשר. (מ"ב נ, שעה"צ נו) ויש שהכשירו רק בדיעבד. (דגול מרובה, שערי תשובה כג, פמ"ג א"א ס"ס תרמח, ועוד)

מנהג העולם

מא. מנהג העולם להכשיר בלעטלעך בכל מקום כדעת המ"ב. (ארבעת המינים מילואים מו, פסקי תשובות אות טו). ומ"מ בחוטמו חסר בהידור.

נקודה ע"ג בלעטיל

מב. נקודה שחורה ע"ג בלעטלע, נסתפק הפמ"ג, וצ"ע. (פמ"ג א"א ס"ס תרמח).

דיני הדס המצויים – סימן תרמ"ו

צורת ההדס

א. הדס האמור בתורה שעליו חופיו את עצו, כגון שהם ג' עלים בשוה זה כנגד זה. (שו"ע ס"א ג). ויהיו סמוכים זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו. (מ"ב ז). ושיעורו כל שיש בו קו הנפגש בכל הג' שרשים, אף שבאחד נפגש למעלה ובאחד למטה. (חידושים וביאורים סוכה ה' בשם החזו"א. ואמר, לא שזהו השיעור אלא שזה ודאי טוב). ואף אם נפגש בבסיס העוקץ שמעל שורש העלה. (כשרות ד' מינים בשם הגר"ח קנייבסק).

ו"א ששיעורו הוא שנראה לעין שהוא משולש. כי השילוש תלוי בעלים ולא בשרשי העלים. (מבית לוי פכ"ב ב', הגר"מ העליר זצ"ל קיבל מגדולי ירושלים, הליכות שלמה פ"י הע' 43 הביא שהגרשז"א בירר לעצמו הדסים בהתבוננות במראהו וגידולו, אך קשה למסור בזה כללים לרבים, ולכן יורו ע"י קו הנפגש כנ"ל, והגר"מ פיינשטיין בירר הדסים בנראה משולש).

צורת העלה

ב. יש להדר לכתחילה שלא יהיו אורך ורוחב העלה יותר מצפורן האגודל. (חיים וברכה סי' נה לחשוש לדעת הבה"ג, הליכות שלמה פ"י יא). שלא יהיו ארוכים יותר מ-2 ס"מ. (הליכות שלמה שם הע' 46). ובכל אופן כשר. (ארבעת המינים עמ' קט, כי לא הובא בשו"ע ונו"כ ומ"ב).

שיעור ההדס

ג. שיעור אורך ההדס הוא ג' טפחים, (סי' תרנ ס"א). לשיעור חזו"א הוא 30 ס"מ, לגר"ח נאה 24 ס"מ. השיעור הוא בעץ ולא בעלים שלמעלה מהעץ. (מ"ב שם א').

שיעור ארכו לשילוש

ד. למצוה צריך שיהא משולש בכל שיעור ארכו. ומעכב שיהא רובו משולש, ואפילו אינו בראשו. (שו"ע ס"ז). והיינו רוב שיעורו, ולא רוב גדלו. (ביה"ל ד"ה ולעכובא). ובין אם מיעוטו לא היה משולש או שנשרו עליו, כשר. (מ"ב יח). חלק העץ שמתחת לעלים אינו מצטרף לשיעור השילוש. (חזו"א קמו ח', מבית לוי פכ"ב ה').

רוב הקנים או המכסה העץ

ה. רוב שיעור, היינו רוב החופה את העץ, וגם רוב מספר

הקנים. ואם רוב העץ מגולה אף שיש רוב קנים משולשים, וכגון שבחלק העליון הקנים צפופים יותר, או אם רוב העץ מכוסה בשילוש, ורוב קנים אינם משולשים או נשרו, פסול. (שו"ע הרב ס"ג, חזו"א קמו ד').

רוב מפורז

ו. הדס שגדול יותר מ-ג' טפחים, ויש בו רוב משולש, ומפורז באורך ההדס ואינם במקום אחד, יש שמסתפקים אם הוא כשר. (פמ"ג משב"ז ז'). ויש שמכשירים בזה. (ביכורי"י הובא בביה"ל ד"ה ולעכובא). אבל אם הוא מפורז בתוך שיעור ג' טפחים כשר לכר"ע. (משמעות הפמ"ג שם, מבית לוי פכ"ב ג').

ראשי העלים אין מגיעים לשרשי העליונים

ז. הדס שאין ראשי העלים מגיעים לשרשי העלים שלמעלה מהם, נחלקו בזה הפוסקים, ויש לחוש לזה. (שע"ת ג', חיים וברכה נט, חזו"א קמו טו).

נקטם

ח. נקטם עצו אם אין עליו מכסים את הקטימה, פסול. ואף אם חסר רק עלה אחד. ויכול להכשירו אם יקטום העץ ושני העלים עד הקן שתחתיו. (שעה"צ לב). ואם עליו מכסים את עצו ואין ניכרת הקטימה כשר, ויש פוסלין וטוב להחמיר לכתחילה. (ס"י).

יש מכשירין אף אם אין עליו מכסים ראשו וניכרת הקטימה, כי לא פסלו כלל נקטם בהדס. (חזו"א קמו ל).

נקטמו העלים העליונים לבד כשר. (מ"ב לה).

ט. ענפים קטנים הרגילים לצאת בין הקינים, צריך לקטום אותם שלא יפסיקו בין הקינים. ואין בזה כלל פסול נקטם. (מ"ב לג).

נשרו עלים

י. נשרו ב' עלים מקן אחד, נחשב קן זה אינו משולש. נשר עלה אחד ונשארו שנים, נחשב משולש. (מ"ב ס"ק יח). ולכן אם במקצת הקינים נשארו ב' עלים כשר. ואם ברוב הקנים נשתיירו שני עלים שלא נשרו, הרי זה כשר רק בשעת הדחק. (שם). ויש מכשירים אף שלא בשעת הדחק. (שעה"ר ס"ד).

דיני ארבעת המינים באמצע החג

אתרוג

ח. **ניטל פיטמתו או עוקצו** לרמ"א פסולו משום חסר וכשר בשאר ימים. ויש פוסקים שניטל פיטמתו פסולו משום הדר, ואין להקל כל שבעה. ואם אי אפשר למצא אחר יש לסמוך על המקילים, אך לא לענין ברכה.

ואם יצטרף עוד ספק, יוכל לברך. וכגון בנפל הפיטם ולא נעשה גומא, וכל שכן אם נשאר משהן מהעץ. (שו"ע שם ס"ה, מ"ב ס"ק לו).

ט. אתרוג שהיה בו **מראה פסול או יבש** לא יועיל שיחתוך הפסול ולהכשירו מטעם חסר, כי בא מכח פסול, ובמקום הדחק יש להקל. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק לח).

הדס

י. **הדס שנשרו רוב עליו** אף אם נשאר שני עלים ברובו פסול. (מ"ב ס"י תרמו ס"ק יז).

יא. **נקטם עצו** אם אין עליו מכסים את הקטימה, פסול. ואף אם חסר רק עלה אחד. (ס"י תרמו ס"י) ויכול להכשירו אם יקטום העץ ושני העלים עד הקן שתחתיו. (שעה"צ לב).

ואם עליו מכסים את עצו ואין ניכרת הקטימה כשר, ויש פוסלין וטוב להחמיר לכתחילה. (ס"י). ואם נשאר אחד שלא קטום כשר בשעת הדחק. (ס"י תרנא ס"יא). ויש מכשירין אף אם אין עליו מכסים ראשו וניכרת הקטימה, כי לא פסלו כלל נקטם בהדס. (חזו"א קמו ל).

ערבה

יב. **נקטם ראשו פסול**. (ס"י תרמו ס"ב). נקטם בד אחד ונשאר אחד שלם הרי זה כנטל בד אחד של ערבה וצריך לחזור וליטול ולברך. (מ"ב ס"י תרנא סק"ג). וי"א שלא יברך. (שעי"ת ס"ק כב).

יג. **נדלדלו העלים** כנפרצו העלים ופסול ויש להחמיר כן כי הערבות מצויות. (מ"ב ס"י תרמו סק"ט)

שאול

א. ביום הראשון צריך שיהא ארבעת המינים שלו אבל בשאר הימים כשר אף בשאול בלא קנין. ומותר ליטול לולב חבירו בלא דעת חבירו, כי נוח לו לאדם שיעשו מצוה בממונו, ורק לפעם אחת, אבל לכל שבעה ימים אפשר שמקפיד.

ואם בעליו עמו יזהר שישאלנו, וכל כן אם יודע שהוא מקפיד, ולהוציאו מבית הכנסת אסור. (שו"ע ס"י תרמט ס"ה, מ"ב ס"ק לד).

חסר

ב. כל הפסולים משום חסר כשר מיום השני, (שו"ע שם). אבל אם מוצא שלם מצוה ליטלו גם בשאר ימים. (ראב"ד בתמים דעים רלג, ביכורי יעקב ס"ק טו).

הדר

ג. הפסולים משום הדר לרמב"ם כשר בשאר הימים, ולרא"ש צריך הדר כל שבעה, וכך פסק הרמ"א. (מ"ב ס"ק לה).

לולב

ד. **נחלקה** פסולו משום **חסר** שאין זה לקיחה תמה והוא רק ביום הראשון, וכשר בשני. (מג"א ו', מ"ב י"ז). ויש שהוכיחו מתנוס' שפסולו משום **הדר** ופסול גם בשאר ימים. (רע"א בדו"ח ח"א ס"ט, חזו"א קמה ס"ד ט). ויש להקל, כי יש מכשירים הדר בשאר ימים והוא ספק ספיקא. (חיים וברכה קפ"ג בשם מהרש"ם). או כי העיקר כמג"א ומ"ב. (ארחות רבינו ח"ב, הגרישי"א זצ"ל).

ה. **נסדק** פסולו משום **חסר** (מג"א שם). ויש סוברים משום **הדר**. (ריטב"א ור"ן בביה"ל ד"ה נסדק, רע"א שם). ומ"מ כשר בשאר ימים. (ארחות רבינו שם, הגרישי"א זצ"ל).

ו. **יבש** פסולו משום הדר. (מ"ב כ"יא).

ז. **נקטם** פסולו משום שאינו **הדר**. (מ"ב כז).